

Årsrapport 2019

Hälsoskyddstillsyn på
förskolor och skolor

April 2020

stockholm.se

Årsrapport 2019
Hälsoskyddstillsyn för förskolor och skolor

Dnr: 2020- 3426

Utgivare: Miljöförvaltningen

Kontaktperson: Felicia Nipstrand

Sammanfattning

I denna årsrapport redovisas resultaten av miljöförvaltningens tillsyn av skolor och förskolor under 2019 i Stockholms stad.

Riktad tillsyn är ett verktyg för att uppnå en sund miljö i alla skolor och förskolor, både inomhus och utomhus inom Stockholms stad. Tillsynen bedrivs på olika sätt, antingen som löpande tillsyn eller i projektform. Den löpande tillsynen sker genom återkommande inspektioner för att kontrollera kända problemområden. Fokus för denna tillsyn är ventilation, installationsbuller, städkemikalier samt hygien och städning, eftersom det är dessa delar som oftast brister. Förvaltningen kontrollerar även anmärkningar som erhållits vid föregående inspektion. Projekt-tillsynen syftar till att kontrollera eller kartlägga avgränsade aktuella frågor.

Under 2019 har förvaltningen:

- Utfört löpande planerad tillsyn på förskolor och skolor
- Utfört tillsyn av öppna förskolor
- Utfört tillsynsprojekt Buller från fasta installationer i förskolor
- Fortsatt tillsynsprojekt Rökfria skolgårdar
- Handlagt uppföljningsärenden
- Utfört radontillsyn
- Handlagt anmälningar av nya verksamheter
- Samverkat med andra förvaltningar och kommunala bolag

Under 2019 har totalt 395 stycken inspektioner genomförts på skolor och förskolor. I detta antal ingår den ordinarie riktade tillsynen på förskolor och skolor som var 249 stycken, nyanmälan 46 stycken, tillsyn av öppna förskolor 18 stycken samt projekt Buller från fasta installationer i förskolor 53 stycken och projekt Rökfria skolgårdar 29 stycken.

Inom den ordinarie riktade tillsynen har 54 procent av besökta verksamheter haft sådana brister gällande främst buller och ventilation att förvaltningen bedömt att uppföljning krävs. Vid projekt Buller från fasta installationer i förskolor som genomfördes i Bromma och Rinkeby-Kista uppmättes vid 65 procent av inspektionerna ljudnivåer som behövde följas upp (>33 dBA). Totalt har 171 stycken uppföljningsärenden startats under 2019. Några av dessa härstammar från brister som noterats vid inspektion under slutet av 2018. I vissa ärenden där uppföljning krävdes har bristerna åtgärdats under inspektionsrapportens yttrandetid och i ett av dessa fall har något uppföljningsärende därför inte behövt startas.

Innehåll

Sammanfattning	1
Bakgrund	3
Lagstöd	3
Syfte	5
Tillsyn	5
Tillsyn av nyanmälda verksamheter	5
<i>Samverkan med andra förvaltningar i staden</i>	5
<i>Kemikaliesmart förskola</i>	6
<i>Ny rutin gällande rådighet</i>	6
Löpande planerad tillsyn	8
Bullerprojekt 2019	9
Personbelastningskartor	10
Tobakstillsyn på skolor och förskolor	11
Radontillsyn i skolor och förskolor	12
Resultat av tillsynen 2019	12
Tillsyn av nyanmälda verksamheter	12
Löpande planerad tillsyn	13
Uppföljning av anmärkningar	13
<i>Uppföljning tillsyn av nyanmälda verksamheter</i>	13
<i>Uppföljning planerad tillsyn</i>	14
Effekter av tillsynen	16
Radontillsyn i skolor och förskolor	16
Slutsats	16
Fortsatt arbete	17

Bakgrund

Miljöförvaltningen verkar för att Stockholms skolor och förskolor ska ha en sund miljö för barn och elever. I februari 2020 finns i Stockholms stad 984 (547) förskolor, 294 (176) grundskolor och 107 (32) gymnasieskolor. Siffror inom parentes avser kommunala verksamheter.

Tillsynsansvaret för skolor och förskolor delas av Hälsoskyddsavdelningen och Livsmedelskontrollen. Hälsoskyddsavdelningens tillsyn syftar till att kontrollera att bestämmelserna i miljöbalken med tillhörande författningar följs. Till stöd för bedömningarna används Folkhälsomyndighetens allmänna råd. Livsmedelskontrollen kontrollerar att verksamheterna följer livsmedelslagstiftningen. Denna årsrapport gäller hälsoskyddstillsynen.

Inomhusmiljön i skolor och förskolor skiljer sig från många andra inomhusmiljöer genom att många personer vistas samtidigt på en relativt liten yta, vilket ställer höga krav på inomhusmiljön i lokalerna. Tillsynen syftar till att förbättra inomhusmiljön i stadens skolor och förskolor så att elever och barn inte utsätts för hälsorisker eller hindras i sin utveckling och i sitt lärande. Målet är att alla verksamheter ska ha en väl fungerande egenkontroll och en sund inomhusmiljö.

Fokus för den löpande planerade tillsynen är kontroll av buller, ventilation, städning och hygien. Uppföljning sker främst vid problem med buller, ventilation och misstanke om fuktskador. Buller och dålig luft är av erfarenhet de vanligaste problemen i skolor och förskolor. Buller och höga ljudnivåer i skol- och förskolemiljö är sällan skadlig för hörseln men exponeringen har betydelse för hälsan, livskvaliteten och inlärningsförmågan. För låg luftomsättning inomhus kan bland annat leda till huvudvärk och trötthet samt allergiska besvär. En bristfällig ventilation innebär även att emissioner från material i verksamheten inte ventileras bort. Det ansamlas därför mer damm som kan innehålla kemikalier som ftalater och bromerade flamskyddsmedel. För att hålla en god hygienisk standard behövs också regelbunden städning för att föra bort och minska en rad smittoämnen i inomhusmiljön.

Lagstöd

Det är miljö- och hälsoskyddsnämnden som ska kontrollera att lagstiftningen i miljöbalken följs, vilket följer av 26 kap. 1 §

miljöbalken. Tillsynen utövas genom att miljöförvaltningen gör tillsynsbesök, ger råd och information. Det är miljö- och hälsoskyddsnämnden som genom sitt tillsynsansvar ska bedöma om det finns brister i en verksamhet, följa upp dem och ställa krav på att bristerna åtgärdas. Det kan göras i form av förelägganden och förbud att driva verksamhet med stöd av 26 kap. 9 § miljöbalken.

Tillsynen på förskolor och skolor följer upp att det generella kravet på egenkontroll som följer av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken och 26 kap. 19 § miljöbalken om krav på verksamhetsutövares egenkontroll samt förordning (1998:901) om verksamhetsutövares egenkontroll efterlevs.

Tillsynen följer också upp att 9 kap. miljöbalken samt 38 och 45 §§ förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (FMH) efterlevs. Enligt 45 § FMH ska tillsynsmyndigheten ägna särskild uppmärksamhet åt bland annat lokaler för undervisning och av 38 § FMH följer att skolor och förskolor är anmälningspliktiga verksamheter. Att en verksamhet är anmälningspliktig innebär att verksamheten måste anmälas till tillsynsmyndigheten senast sex veckor innan verksamheten påbörjas. Tillsynsmyndigheten har då möjlighet att granska verksamheten och meddela krav på eventuella kompletterande försiktighetsmått eller, vilket mycket sällan förekommer, förbjuda verksamheten.

Tillsynen avseende rökfri skolmiljö följer upp efterlevnaden av 6 kap. 2 § i Lag (2018:2088) om tobak och liknande produkter. Där föreskrivs att rökning är förbjuden i lokaler som är avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn eller ungdom samt på skolgårdar och på motsvarande områden utomhus vid förskolor och fritidshem.

Folkhälsomyndighetens allmänna råd om bland annat ventilation, buller, fukt och mikroorganismer är vägledande för egenkontrollen. Dessa råd har sin grund i miljöbalken och de förordningar som meddelats med stöd av den och utgör rekommendationer om hur en författning bör tillämpas samt är ett stöd för tillsynsmyndigheter och överprövande instanser i deras bedömningar. Även parallella föreskrifter som Boverkets byggregler och Arbetsmiljöverkets författningssamling liksom domstolspraxis utgör vägledning.

Syfte

Målet är att Stockholms skolor och förskolor ska ha en sund miljö för elever och barn och att de inte ska utsättas för hälsorisker eller hindras i sin utveckling och i sitt lärande.

Syftet med förvaltningens tillsyn är att verksamhetsutövarna ska få ökad kunskap om miljöbalken, förbättrade rutiner för sin egenkontroll, samt att upptäcka och följa upp att eventuella olägenheter åtgärdas.

Tillsyn

Riktad tillsyn är ett verktyg för att uppnå en sund miljö i alla skolor och förskolor, både inomhus och utomhus. Tillsynen bedrivs på olika sätt, antingen som ordinarie löpande tillsyn eller i projektform. Den löpande tillsynen sker genom återkommande inspektioner för att kontrollera kända problemområden. Fokus för denna tillsyn är ventilation, installationsbuller, städkemikalier samt hygien och städning eftersom det är dessa delar som oftast brister. Förvaltningen följer även upp anmärkningar som erhållits vid föregående inspektion. Projekt-tillsynen syftar till att kontrollera eller kartlägga avgränsade aktuella frågor.

Tillsyn av nyanmälda verksamheter

Vid anmälan av en ny verksamhet ska förvaltningen ta ställning till om lokalen och verksamheten är lämplig ur hälso- och miljösynpunkt eller om åtgärder krävs. Vid granskningen av en anmälan kontrollerar förvaltningen bland annat lokaliseringen och utformningen av lokalen, ventilation, akustik och buller inomhus, rutiner för egenkontroll samt ansvarsfördelning.

Samverkan med andra förvaltningar i staden

Verksamhetsutövare som driver förskolor och skolor i staden styrs även av andra regelverk än miljöbalken. Inom dessa områden har andra förvaltningar i staden viktiga funktioner såsom bl.a. tillståndsgivande myndighet enligt skollagen eller prövningsmyndighet för bygglov. I många fall finns gemensamma beröringspunkter och de olika regelverken kan delvis syfta till att reglera samma sak. Det finns t.ex. dels särskilda regler för buller vid nyetablering av skolor och förskolor som har meddelats med stöd av plan- och bygglagen och som tillämpas av stadsbyggnadsnämnden vid bygglovsansökan, dels Folkhälsomyndighetens riktvärden för

inomhusbuller som har meddelats med stöd av miljöbalken och som tillämpas av miljö- och hälsoskyddsmyndigheten i tillsynen.

När det gäller frågor som rör nyetablering av skolor och förskolor angränsar miljöförvaltningens tillsynsverksamhet till stadsbyggnadskontorets hantering av bygglov och till utbildningsförvaltningens tillståndsprövning enligt skollagen. Trafikkontorets olika avdelningar lämnar yttrande på bygglovsremisser utifrån trafiksäkerhetsaspekten vid avfallshantering, risk för trafikbuller, utnyttjande av parker, etc. En samverkansgrupp som träffas ca två gånger per år och som består av tjänstemän från de olika förvaltningarna har funnits under några år. Genom dessa möten har förvaltningarna fått större kunskaper om varandras tillsyns- och godkännandeprocesser. Skillnader och likheter mellan de olika förvaltningarnas processer har identifierats. Med medvetenhet om förvaltningarnas olika bedömningar kan bättre information lämnas till medborgare och verksamhetsutövare. En följd av detta samarbete, som även underlättar för medborgare och verksamhetsutövare, är att staden successivt börjar arbeta med gemensamma riktlinjer för skolor och förskolor.

Kemikaliesmart förskola

I Stockholms stads miljöprogram 2016-2019 finns ett mål om Giftfri miljö och ett delmål som anger att förekomsten av hälsofarliga kemikalier i förskolemiljön ska minska. För att uppnå detta har kemikaliecentrum på miljöförvaltningens avdelning Miljöanalys hållit i en fortsättningskurs för *Vägledning för kemikaliesmart förskola*. Som ytterligare stöd till kemikaliesmart förskola har informationsmaterial delats ut i samband med tillsynen på förskolorna under 2019. Under året har även utvalda personer på hälsoskyddsavdelningen deltagit i en referensgrupp för framtagandet av ett barnkapitel i kemikalieplanen 2020-2023. Syftet med det nya kapitlet är att sätta gravida, barn och unga i fokus, som också är den mest känsliga gruppen utifrån ett kemikalieperspektiv.

Ny rutin gällande ansvar för brister i fastigheten

Begreppet verksamhetsutövare är inte definierat i miljöbalken. Enligt praxis är verksamhetsutövare den som bedöms ha den faktiska och rättsliga rådigheten att vidta åtgärder mot störningar och olägenheter. Ett ventilationssystem är ett exempel på nödvändig del av en fastighet och enligt Boverket är det byggnadens ägare som ansvarar för att ventilationssystemet fungerar som det ska. Ett annat exempel på en fast installation som fastighetsägaren ofta har rådighet över är radiatorer.

Det miljörettsliga ansvaret går inte att avtala bort. Ett hyresavtal kan dock ge vägledning i fråga om vem som har ansvar att vidta åtgärder. Framgår det av hyresavtal att det krävs fastighetsägarens godkännande för de åtgärder som är aktuella så är det en indikation på att det är fastighetsägaren som är ansvarig verksamhetsutövare. Att verksamheten enligt hyresavtalet ska svara för att vidta och bekosta åtgärder som krävs av myndigheter påverkar inte fastighetsägarens ansvar gentemot miljöförvaltningen i ett sådant fall.

Miljöförvaltningen har tidigare i första hand riktat sig mot förskolan eller skolan när det gäller fastighetsrelaterade frågor, som till exempel brister i ventilationen eller buller från fasta installationer. Syftet med denna hantering var att verksamheterna skulle förstå sitt ansvar för att verksamheten ska bedrivas i hälsomässigt godtagbara lokaler och ha den dialog som behövs med sin hyresvärd för att säkerställa detta. Först när denna dialog misslyckades i ett enskilt ärende förelade nämnden fastighetsägaren att vidta behövliga åtgärder.

Länsstyrelsen i Stockholm beslutade den 12 mars 2019 (505-29581-2016) att det är fastighetsägaren som är ansvarig verksamhetsutövare vad gäller störningar och olägenheter avseende buller från till exempel ventilationssystem.

Mot bakgrund av länsstyrelsens beslut och med beaktande av att det oftast är fastighetsägaren som har den faktiska och rättsliga rådgivningen, förändrade miljöförvaltningen sitt arbetssätt under våren 2019 och började i första hand rikta sig till fastighetsägaren vid brister som är fastighetsrelaterade. Detta gäller i första hand buller från fasta installationer eller om fastighetsägaren inte klarar av att uppnå projekterade ventilationsflöden (då kan det vara ett faktiskt fel i ventilationens funktion). Rör det sig om att det är bristfällig ventilation i förhållande till antalet personer i lokalen och fastighetsägaren klarar de projekterade ventilationsflödena vänder sig miljöförvaltningen mot den inhyrda verksamheten (förskolan eller skolan).

Det förändrade arbetssättet innebär en effektivisering i handläggningen eftersom nämnden riktar sig mot fastighetsägaren från början.

Tillsyn av öppna förskolor

Under hösten 2019 startades ett gemensamt tillsynsprojekt inom öppna förskolor med bland annat fokus på kemikaliesmart förskola tillsammans med Göteborg och Malmö Stad. En gemensam punkt som följs upp och jämförs kommunerna sinsemellan är verksamhetens rutiner gällande kemikalieförteckning och tillhörande säkerhetsdatablad.

I tillsynen har kommunala öppna förskolor i stadsdelarna Kungsholmen, Rinkeby-Kista, Spånga-Tensta, Bromma, Hässelby-Vällingby, Enskede-Årsta-Vantör, Hägersten-Liljeholmen och Skarpnäck ingått. Tillsynen har visat att de kommunala öppna förskolorna inte kommit lika långt i arbetet med vägledningen kemikaliesmart förskola som de kommunala förskolorna gjort och att samtliga besökta verksamheter ännu inte uppnått alla åtgärder i nivå 1 i vägledningen. Erfarenheten från tillsynen har visat att kunskapsnivån hos anställda i verksamheterna som gått utbildningen kemikaliesmart förskola ligger högre än de som inte genomgått utbildningen, därför är det viktigt att Kemikaliecentrum fortsätter att erbjuda utbildningstillfällen för anställda inom verksamheterna. Miljöförvaltningen kommer att följa upp hur arbetet med kemikaliesmart förskola gått samt följa upp övriga anmärkningar vid nästkommande tillsynsbesök. Tillsynen har även visat att många besökta verksamheter har uppfattningen att inköp via upphandling ger en garanti på att kemikaliekrav avseende förbrukningsartiklar och leksaker uppfylls.

I projektet har 100 % av de verksamheter som tillsynats saknat kemikalieförteckning och/eller säkerhetsdatablad. Av 18 utförda inspektioner har 8 stycken öppna förskolor fått anmärkningar som kräver uppföljning (44 %) varav 6 stycken avser buller (33 %) och 2 stycken avser ventilation (11 %). Dessa anmärkningar kommer att drivas i separata uppföljningsärenden. Innan uppföljningsärendena avslutas är målet att verksamheterna ska ha fått en förbättrad inomhusmiljö.

Löpande planerad tillsyn

Huvuddelen av tillsynen bedrivs genom planerade tillsynsbesök ute på verksamheterna där lokalerna inspekteras och inspektören gemensamt med verksamhetens representant går igenom verksamhetens egenkontroll, dvs. deras rutiner och förebyggande arbete. Denna tillsyn sker löpande under året och kontroll sker inom kända problemområden. När det gäller inomhusmiljön har fokus

legat på kontroll av ventilation, buller från fasta installationer, städkemikalier samt städning och hygien. Anledningen är att de flesta anmärkningarna från tidigare år gällt just detta. Vid besöken följs även eventuella tidigare anmärkningar upp.

Ett mål med tillsynen är att träffa verksamhetsutövarna och att de genom besöket ska få en ökad kunskap om miljöbalken och sitt egenkontrollansvar.

Bullerprojekt 2019

Miljöförvaltningen utförde under första halvan av 2019 tillsynsprojektet *Buller från fasta installationer i förskolor* i två stadsdelar, Bromma och Rinkeby-Kista. Totalt ingick 53 stycken förskolor i projektet.

Anledningen till projektet är att buller från fasta installationer är den vanligast förekommande anmärkningen i miljöförvaltningens riktade tillsyn av förskolor. Resultatet visade att 65 procent av de undersökta förskolorna har ljudnivåer som överskrider Folkhälsomyndighetens allmänna råd om buller (FoHMFS 2014:13). Med anledning av att så många verksamheter hade överskridanden av Folkmyndighetens allmänna råd om buller beslutade miljöförvaltningen att inom detta projekt inte följa upp mätresultat inom intervallet 31 -33 dBA. För överskridanden inom detta intervall ansvarar verksamhetsutövaren själv för att följa upp inom ramen för sin egenkontroll. Detta kommer att kontrolleras av miljöförvaltningen vid nästa tillsynsbesök.

I februari 2020 hade 66 procent av uppföljningsärendena från 2016 års projekt avslutats, 81 procent av uppföljningsärenden från 2017 års projekt och 64 procent av uppföljningsärenden från 2018 års projekt avslutats. Åtgärder som verksamheterna har vidtagit i dessa ärenden är bland annat att de låtit installera ljuddämpare, injusterat luftflöden, bytt ventilationsdon och monterat nya spjäll i ventilationssystemet. Dessa åtgärder är ”enklare” och förenade med lägre kostnader än att exempelvis byta hela ventilationsaggregat eller dra om ventilationskanaler. 13 stycken ärenden med verksamheter från bullerprojektet 2019 som hade ljudnivåer över 33 dBA handläggs nu som ordinarie uppföljningsärenden. Totalt handläggs 61 stycken uppföljningsärenden från bullerprojektet (2016-2019).

Projektet Buller från fasta installationer i förskolor 2016, 2017, 2018 och 2019 visar att ett fortsatt arbete och fokus på detta behövs för att förbättra inomhusmiljön för förskolebarn. Därför kommer

projektet fortsätta under 2020 i de stadsdelar i staden där projektet ännu inte utförts i, dvs. Skärholmen, Hässelby-Vällingby, Skarpnäck och Farsta. Efter 2020 har samtliga stadsdelar ingått i projektet och kommer därefter att avslutas.

Personbelastningskartor

Under 2019 har miljöförvaltningen fortsatt med den inventering som påbörjades 2016 av personbelastningskartor på skolor och förskolor. 36 procent av inspekterade skolor och förskolor under 2019 hade en personbelastningskarta. Detta är en tydlig förbättring från tidigare år där 5-14 % av inspekterade verksamheter haft en personbelastningskarta. Personbelastningskartor visar hur många personer som stadigvarande samtidigt kan vistas i varje rum utifrån ventilationens kapacitet. Formeln för att räkna ut hur stor personbelastningen kan vara utifrån hur mycket tilluft som finns är:

$$\frac{(\text{Tilluft i l/s} - (0,35 \times \text{golvarea}))}{7} = \text{antal personer som ventilationen är anpassad för}$$

Formeln utgår ifrån angivet riktvärde i Folkhälsomyndighetens allmänna råd om ventilation (FoHMFS 2014:18). I råden anges att uteluftsflödet i skolor och lokaler för barnomsorg inte bör understiga ca 7 l/s per person vid stillasittande sysselsättning. Ett tillägg på minst 0,35 l/s per m² golvarea bör göras så att hänsyn också tas till föroreningar från andra källor än människor. Se ett exempel på en personbelastningskarta nedan.

Rum	Rummets huvudsakliga användning	Rummets area (m ²)	Nuvarande personbelastning	Uppmätt uteluftsflöde (l/s)	Flödet anpassat till antal personer
Nedanstående utgör ett exempel					
A105	Klassrum	35 m ²	25 personer	62 l/s	7 personer bör max vistas i rummet

Figur 1. Exempelbild personbelastningskarta. Här vistas det för många personer utifrån rådande ventilationskapacitet.

Beräkningen i figur 1 visar att max 7 personer bör vistas stadigvarande i rummet. Beräkningen gör det enkelt för verksamhetsutövaren att bedöma om antalet personer i lokalen är tillfredställande utifrån de luftflöden som finns uppmätta. Om miljöförvaltningen noterat att det vistas för många personer i ett rum i förhållande till ventilationens kapacitet ombeds verksamheten att omdisponera barngrupperna. Om ventilationen är så bristfällig på hela förskolan att det totala luftflödet inte är tillräckligt föreläggs

verksamheten att inkomma med åtgärdsförslag och kostnadsberäkning för att uppnå gällande riktvärden.

Tobakstillsyn på skolor och förskolor

Under våren 2019 fortsatte miljöförvaltningen sin tillsyn av rökfria skolgårdar som påbörjades 2018. Under 2018 ingick 81 gymnasieskolor i projektet *Rökfria skolgårdar* där 31 stycken brast i ett eller flera kriterier för uppföljning. De gymnasieskolorna med en eller flera anmärkningar fick möjlighet att åtgärda bristen/bristerna inom sin egenkontroll till miljöförvaltningens återbesök året därpå (maj 2019). Verksamheterna informerades att om bristerna kvarstod skulle miljöförvaltningen driva anmärkningarna vidare i ett uppföljningsärende.

Under 2019 inspekterades de gymnasieskolor som hade ett eller flera kriterier för uppföljning. Av dessa skolor kvarstod brister på 10. Av dessa brister gällde främst att det röktes på skolans område och det förekom askkoppor och mycket fimpar på skolgården under inspektionstillfället. Miljöförvaltningen följde upp dessa brister i s.k. uppföljningsärenden för respektive gymnasium. Verksamheterna fick då redovisa handlingsplaner för att minska rökningen bland elever samt rutiner och tillvägagångssätt för att hantera fimpar på skolgården. Förekom det askkoppor på skolgården skulle ansvarig person (verksamhet eller fastighetsägare) dokumentera att dessa tagits bort. Samtliga gymnasier där det startats uppföljningsärenden har redovisat tillfredsställande handlingsplaner och ärendena har därför kunnat avslutas.

Miljöförvaltningen använder samma kriterier för uppföljning som togs fram under tillsynen 2018. En förutsättning för att använda dessa kriterier är att det finns skolgård eller anvisad plats som kan likställas med skolgård, eller att elever/personer röker precis vid entrén. Kriterierna följer nedan.

1. Elever/personal/andra röker på skolans område
2. Det finns askkopp
3. Det förekommer mycket fimpar på skolgården
4. Det finns en anvisad plats för rökning

Enligt tobakslagen finns inte möjlighet att finansiera tillsynen med avgifter. Genom länsstyrelsen erhöll miljöförvaltningen dock särskilda medel för kontroll av rökfria skolgårdar under 2017, detta finansierade bland annat projekt *Rökfria skolgårdar* som hölls under maj 2018 samt uppföljande tillsyn under 2019. Bidraget som miljöförvaltningen erhöll var endast en engångsfinansiering.

Radontillsyn i skolor och förskolor

Genom den riktade tillsynen av skol- och förskolelokaler är 88,6 procent av alla verksamheter i Stockholm radonmätta och har halter under 200 Bq/m³. Enligt strålskyddslagen är det fastighetsägaren som ska optimera strålskyddet genom att vidta åtgärder så att radonhalten hålls så låg som det är möjligt. Fastighetsägare till de fastigheter där det saknas mätresultat kommer att uppmanas om att mäta och rapportera radon. De fastighetsägare som inte redovisar mätresultat kommer att föreläggas om att mäta, vid behov åtgärda förhöjda halter och efter mätning rapportera till miljöförvaltningen.

Resultat av tillsynen 2019

Under 2019 har totalt 395 stycken inspektioner utförts på skolor och förskolor inom staden, varav 249 ordinarie inspektioner, 46 nyanmälda verksamheter, 53 i Projekt Buller från fasta installationer, 18 inspektioner av öppna förskolor, samt 29 inspektioner i Projekt rökfria skolgårdar (tabell 1).

Tabell 1. Fördelning av olika typer av inspektioner under 2019.

Totalt inspekterade verksamheter 2019	
Typ av inspektion	Antal utförda inspektioner
Tillsyn av nyanmälda verksamheter	46
Löpande planerad tillsyn	249
Projekt buller från fasta installationer i förskolor 2018	53
Tillsyn rökfria skolgårdar (gymnasier)	29
Tillsyn öppna förskolor	18
Total inspekterade	395

Tillsyn av nyanmälda verksamheter

Under året har miljöförvaltningen handlagt 53 anmälningsärenden av nya skolor och förskolor enligt 38 § förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd samt inkomna upplysningar om ändrade förhållanden med avseende på vem som ansvarar för verksamheten enligt 32 § samma förordning. Syftet med tillsynen vid anmälan är att bedöma om verksamheten uppfyller miljöbalkens krav. För att få en sådan fullständig bild av verksamheten som

möjligt görs oftast själva inspektionen i samband med att verksamheten har startat och har barn i verksamheten. Förutom årets inkomna anmälningar hanteras även de anmälningar som kom in i slutet på året 2018. Under året har 46 inspektioner utförts i anmälningsärenden. Anmälda verksamheter som ännu inte har inspekterats har kommit in tidigt med anmälan, innan den är i ett skede redo för inspektion och har därför inte inspekterats. Uppmaningar till konstaterat pågående men oanmälda verksamheter om att inkomma med anmälan har löpande skett under året som en del av förvaltningens tillsyn.

Löpande planerad tillsyn

Inom den löpande planerade tillsynen inspekterades 249 verksamheter under 2019 och av dem hade 160 verksamheter, det vill säga 54 procent, brister som ledde till att ett uppföljningsärende startades. Vissa verksamheter hade fler än en brist. Av noterade brister gällde 127 stycken anmärkningar på buller från fasta installationer, 68 stycken bristfällig ventilation och två stycken misstanke om fukt, 2 stycken med bristande tobaksrutiner samt 18 stycken med brister som kvarstått sedan miljöförvaltningens tillsynsbesök för fyra år sedan.

Uppföljning av anmärkningar

Om en brist som kräver uppföljning upptäckts eller misstänks vid inspektionen startas ett uppföljningsärende där verksamhetsutövaren uppmanas att utreda och vid behov åtgärda bristerna.

Uppföljning tillsyn av nyanmälda verksamheter

Generellt sett behövs mindre uppföljning vid tillsyn av de nyanmälda verksamheterna än vid den löpande tillsynen. För år 2019 har omfattningen av antalet uppföljningsärenden minskat något. Uppföljning har startats på grund av brister i ventilation, antingen p.g.a. buller från ventilation eller på grund av brister i luftflöden. Uppföljning har startats i 28 procent av de anmälningsärenden som handlades under 2019, medan det under 2018 startades uppföljning i ca 39 procent av de inspekterade verksamheterna. För närvarande handläggs 28 uppföljningsärenden. Under 2019 har 64 procent (21 stycken) uppföljningsärenden avslutats.

Uppföljning planerad tillsyn

Under 2019 startades 171 uppföljningsärenden från den planerade tillsynen. Vissa ärenden startades i början av 2019 men baserades på brister från 2018 års tillsyn. De brister som följs upp särskilt är buller från fasta installationer, bristfällig ventilation och fukt. Buller och höga ljudnivåer i skol- och förskolemiljö är sällan skadligt för hörseln men bullerexponeringen har betydelse för hälsan, livskvaliteten och inlärningen. Dålig luftkvalitet inomhus kan bland annat leda till besvär med ögon, näsa och hals samt astma och allergi. Dålig luftkvalitet kan bero på bland annat bristfällig ventilation, för många personer i lokalerna eller fuktskador. Buller från fasta installationer är den vanligast förekommande anmärkningen. Miljöförvaltningen handlägger dock anmärkningar gällande fukt, ventilation och buller med samma prioritet. Gällande ventilation kan verksamheten införa vädringsrutiner eller rutiner för utevistelse som en tillfällig åtgärd, vilket inte är möjligt när det gäller buller och fuktskador eftersom ingrepp i fastigheten krävs i sådana fall. Av totalt 171 uppföljningsärenden avsåg 42 stycken anmärkning på både ventilation och buller på samma förskola, vilket motsvarar ca 26 procent.

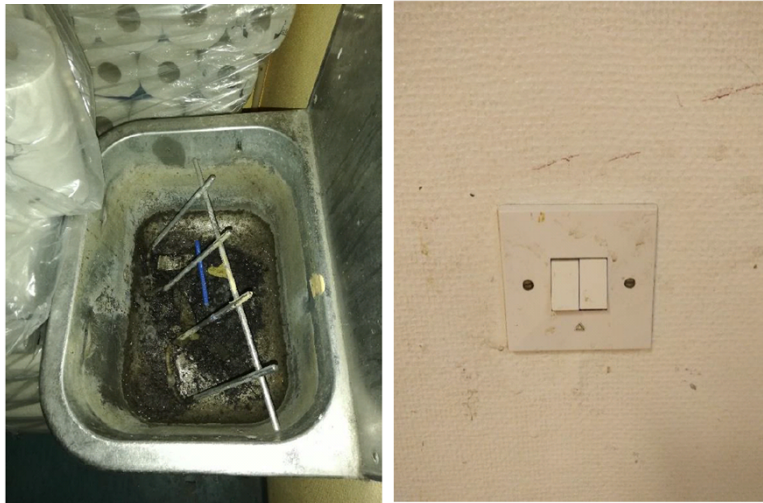

Figur 2

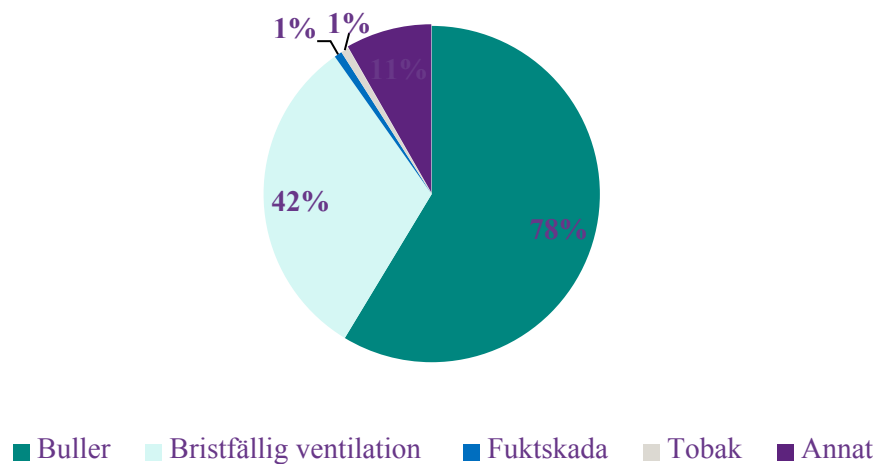
Figur 3

Figur 2 & 3. Exempel från tillsynen - Misstänka fuktskador i tak på en skola (fig. 2) och på en förskola (fig.3)

Figur 4 & 5. Exempel från tillsynen - Bristfällig städning.

Fördelning av anmärkningar

Tabell 2. Diagrammet visar fördelningen av de brister som framkommit vid inspektioner under 2019 och som följs upp av förvaltningen. Kategorin annat är främst uppföljning av brister som kvarstått sedan miljöförvaltningens tidigare inspektioner.

Utöver anmärkningar som följs upp av miljöförvaltningen får i stort sett samtliga besökta verksamheter anmärkningar som de uppmanas att åtgärda inom ramen för sin egenkontroll. Denna typ av anmärkningar noteras i inspektionsrapporten och följs upp vid nästa ordinarie tillsynsbesök.

Effekter av tillsynen

Under 2019 avslutades 191 stycken uppföljningsärenden vilket innebär att lika många verksamheter och mångfaldigt fler barn och ungdomar i Stockholm fått förbättrad inomhusmiljö i sin dagliga vistelsemiljö. Förvaltningen driver i dagsläget ca 320 uppföljningsärenden.

De brister som verksamheterna själva ska åtgärda inom ramen för sin egenkontroll följer förvaltningen inte aktivt upp utan kontrollerar först vid nästkommande tillsynsbesök att åtgärder utförts. Det kan vara brister som att kemikalieförteckning och säkerhetsdatablad för samtliga av verksamhetens faroklassade kemikalier saknas, rutiner för städning saknas eller att det finns leksaker i skötrum eller på toalett. Det kan också vara att protokoll för obligatorisk ventilationskontroll, OVK, och luftflödesprotokoll saknas. Tyvärr kvarstår dessa brister i många fall. Verksamheterna kan ha bytt rektor respektive förskolechef och ibland har dessa ingen vetskap om den tidigare inspektionen, bristerna som upptäcktes eller om inspektionsrapporten. Detta innebär i sig att de delvis brister i sin egenkontroll.

Radontillsyn i skolor och förskolor

Genom den riktade tillsynen av skol- och förskolelokaler är 88,6 procent av alla verksamheter i Stockholm radonmätta och har halter under 200 Bq/m³. De fastighetsägare som trots uppmaning inte kontrollerar radon föreläggs att mäta, vid behov åtgärda förhöjda halter och efter mätning rapportera till miljöförvaltningen.

Slutsats

Erfarenheten från tillsynen är att skolor och förskolor vid förvaltningens tillsynsbesök ibland har bristfällig kunskap om att de ansvarar för att regelbundet kontrollera och säkerställa att lokalerna är lämpliga ur hälsosynpunkt. Verksamheterna förlitar sig i många fall på att fastighetsägaren tillhandahåller hälsomässigt bra lokaler som är ändamålsenliga för verksamheten. Många saknar kunskap om ventilationen räcker till för det antal personer som vistas i lokalen eller om ljudnivån från ventilationen är för hög och utgör en hälsorisk. Däremot har det blivit bättre sedan tidigare års tillsyn där kunskapen gällande bland annat ventilationens kapacitet förbättrats. Denna förbättring bedöms till stor del ha sin grund i förvaltningens förbättrade informationsmaterial och tydlighet med vilka krav som

gäller, redan när inspektionerna ska bokas. Förhoppningsvis håller detta i sig även mellan miljöförvaltningens inspektioner.

Efter flera års tillsynsarbete på Stockholms förskolor och skolor noterar förvaltningen att problem som härrör från ventilationen är allra vanligast. Det största problemet är buller från ventilationen men även att ventilationen i sig är bristfällig. Även projektet *Buller från fasta installationer i förskolor*, som påbörjades 2016 och avslutas 2020, som förvaltningen genomfört bekräftar den slutsatsen. Det finns flera orsaker till detta. Bl.a. kan aggregat slitas ut vilket leder till ökat buller, eller att verksamhetsutövarna tar emot fler barn i lokalerna och då behöver skruva upp ventilationen, som ger ett ökat buller.

Att utöka tillsynen med fler timmar och mer frekventa tillsynsbesök skulle sannolikt bidra till att öka kunskapsnivån hos verksamhetsutövarna och minska risken för kunskapsstapp vid byte av ledning i verksamheterna. Detta kräver dock en utökning av tillsynsverksamheten jämfört med dagens organisation.

Fortsatt arbete

Det är svårt att göra en prognos för antalet nyanmälningar som förväntas inkomma under 2020. Antalet inkomna anmälningar har under de senaste åren varierat något och miljöförvaltningen har inte kunnat identifiera orsaker till variationen. Vid genomgång av register har förvaltningen under senaste året påträffat ett flertal oanmälda verksamheter, vilka då uppmanats att inkomma med anmälan. Inte heller något tydligt mönster för när på året som anmälningar inkommer har kunnat utläsas. Det enda som är återkommande är att det är något färre anmälningar som inkommer under juli-augusti och något fler under början av terminsstart vår och höst.

Under 2020 fortsätter arbetet inom den planerade löpande tillsynen på förskolor och skolor, till en början i stadsdelarna Skarpnäck, Farsta, Hägersten-Liljeholmen och Skärholmen. Fokus inom den löpande planerade tillsynen kommer som tidigare fortsatt att ligga på buller från fasta installationer samt ventilation och fukt.

Under året kommer förvaltningen att slutföra tillsynsprojektet *Buller från fasta installationer i förskolor* som pågått sedan 2016. Projektet har under åren hållits i samma stadsdelar som i den planerade löpande tillsynen och de stadsdelar som ännu inte deltagit i projektet är Skarpnäck, Farsta, Hässelby-Vällingby och

Skärholmen. Dessa kommer ingå i projektet under 2020. Miljöförvaltningen har under de åren projektet pågått sett att särskilda insatser för att komma till rätta med bullret från installationer i förskolor krävs. Under hösten 2020 kommer en sammanställd projektrapport för projektets resultat från 2016- 2020 tas fram.

Ytterligare en tillsynsinsats miljöförvaltningen kommer genomföra under 2020 har fokus på lokalvård inom stadens förskolor och skolor. Projektet kommer utföras i samarbete mellan hälsoskyddsavdelningen och Stockholms stads kemikaliecentrum.

Inom ramen för kemikaliecentrums arbete med kemikaliesmart förskola har det i dialogen med förskolorna i många fall framkommit att personalen upplever att lokalvården fungerar undermåligt och att klagomål inte leder till förbättring. Denna upplevelse delas av stor del av personalen som utför den operativa tillsynen på stadens alla skolor och förskolor. Projektet med fokus på lokalvård har initierats i syfte att undersöka vilka faktorer som påverkar städskvaliteten på stadens förskolor och skolor. Projektet kommer att inledas med en undersökning av hur lokalvården fungerar på skolor och förskolor. Detta görs genom att inspektörerna har med sig en enkät till samtliga förskolor och skolor som ska inspekteras i den riktade tillsynen under 2020.

När alla inspektioner är genomförda kommer resultaten analyseras och sammanställas och delges samtliga verksamhetsutövare som har ingått i projektet. Därefter planeras för ett rundabordssamtal med berörda stadsdelsförvaltningar och utbildningsförvaltningen där resultaten kan diskuteras och de medverkande kan komma med synpunkter på analysen samt att deltagarna gemensamt hittar möjliga vägar framåt för en förbättrad lokalvård.

Ett nära samarbete mellan hälsoskyddsavdelningen och kemikaliecentrum är sedan tidigare väl etablerat. Syftet med detta är att kunskap från kemikaliecentrum ska sammanföras med erfarenhet och kunskap från hälsoskyddsavdelningens tillsyn med målet att förbättra inomhusmiljön i skolor och förskolor.

Under 2020 kommer miljöförvaltningen även fortsätta att inspektera de öppna förskolorna som finns i staden, de stadsdelar som är utvalda är Farsta, Norrmalm, Skärholmen, Södermalm och Östermalm och ca 20 stycken av de öppna förskolorna i dessa stadsdelar kommer inspekteras.

Gällande radon ska det under 2020 säkerställas att de fastighetsägare som ännu inte har redovisat tillräckliga radonmätningar för skol- och förskolelokaler genomför sådana mätningar. Mätningarna ska utföras i enlighet med strålsäkerhetsmyndighetens metodbeskrivning och mätresultaten ska ligga under 200 Bq/m³. Det ska också säkerställas att lokaler med värden över 200 Bq/m³ åtgärdas.

För den riktade tillsynen, som är förenad med en stor andel uppföljningsärenden, har ett närmre samarbete med SISAB etablerats och under 2020, liksom under 2019, kommer möten hållas regelbundet för att diskutera principfrågor och metoder för effektivisering av handläggningen gällande vissa mer komplicerade och långdragna ärenden. Samarbetet med SISAB fungerar bra och leder till konstruktiva förbättringar i handläggningen. Under våren 2019 hölls det en endagskonferens på SISAB:s inrådan där miljöförvaltningen deltog och berättade hur förvaltningen arbetar med tillsynen av skolor och förskolor med fokus på fastighetsrelaterade brister i samband med tillsynen. Framöver kommer SISAB och miljöförvaltningen planera fler konferenser med fokus på förbättringsarbeten och samsyn.

Miljöförvaltningen har sedan 2018 inlett ett närmre samarbete med stadsdelsförvaltningarna vilka är verksamhetsutövare för de kommunala förskolorna i staden. Syftet med mötena är att dels presentera miljöförvaltningens tillsynsmetodik och statistikuppgifter men även att utbyta tankar och idéer för en så bra samverkan som möjligt mellan verksamhetsutövare och tillsynsmyndighet. Möten kommer hållas årligen med de stadsdelar där nästkommande års tillsyn ska utföras.

Miljöförvaltningen kommer under 2020 även att ta initiativ till att träffa utbildningsförvaltningen i egenskap av verksamhetsutövare för de kommunala skolor och gymnasieskolor som finns inom staden, för att förbättra samarbetet. Syftet med detta möte kommer liksom mötena med stadsdelarna och SISAB vara att öka förståelsen för varandras verksamheter och därmed kunna få ett ännu bättre samarbete till gagn för stadens barn och unga.

Slut.